

Ago Herkül

**RAT «ESTONIA» «LUIKEDE
JÄRVEST» (rohkem küll Kaie
Kõrbist ja Tiit Härmist).**

«Luikede järv» — kui palju kunstisündmusi, tähtpäevi, esietendusi, kordaminekuid ja nimesid on temaga seotud! Õigusega nimetame teda klassikalise koreograafia hälliks, tantsu akadeemiaks. Pühalt säilitab ta pärandi traditsioonid, kontrollib lakmuspaberina trupi professionaalset taset ja solistide võimekust, sunnib ammutuntut vastu võtma ehedana, avama temas aegumatut.

Pärast kaks hooaega väldanud vaheaega tõi RAT «Estonia» sedakorda «Luikede järve» uuslavastuse välja leningradlase K. Sergejevi redaktsioonis. Endastmõistetavalt peab iga «Luikede järve» uuslavastus peale oskuse säilitada pärandit andma kaasaegse etenduse, mis kinnitaks tänast teatrikultuuri tänase teatri väljendusvahenditega. Kõrvalepõikena: armastuse «Luikede järve» vastu eesti laval sünnitas V. Burmeisteri viiekümnendate aastate keskpaiga lavastuse kunstiline lõpetatus koos solistide ja kogu tollase balletirühma meisterlikkusega.

«Luikede järve» lavastuse teatud perioodilisusega kulgenud uuendamine on RAT «Estonias» muutunud traditsiooniks (1948. a. ballettmeister A. Ekston, 1954. a. ballettmeister V. Burmeister, 1967. a. ballettmeister S. Ivanova). Küsida võib, on selles traditsioonis enam head kui halba. Kui lähtuda sellest, millise tohutu huviga esietendus vastu võeti, kuidas reageeris meie muidu üli-

tagasihoidlik ajakirjandus, millise paraadlikkusega (igale uuele Odette-Ottiele eriafiis) teater ise seda serveerib, siis küsitavusi justkui ei tekikski ja siinkohal tulekski panna punkt.

Kahtlemata algab austus klassikapärandi vastu hoidvast suhtumisest redaktsioonidesse, mida tavapäraselt nimetame akadeemilisteks, ja nende redaktsioonide sügavaist, taktitundelistest ja mõtestatud tõlgendustest. Kahjuks seekordne «Estonia» teatri «Luikede järve» uuslavastus ei räägi kunstilisest tundlikkusest. Võib ju nõustuda sellega, et etendus hõlmab erinevate redaktsioonide episoodide. Kuid uuslavastuse ülesanne seisneb selles, et sünniks stiililiselt ühtne ja terviklik tõlgendus. Praegune ballettmeister K. Sergejevi redaktsioon selleni ei jõudnud. Ballettmeister on rangelt askeetlike võtetega lähenenud nii I kui ka III vaatuse seadele. Lavastaja ei püüdle I vaatuse seades novaatorlust, kuid M. Petipa koreograafilise partituuri üldist meeleolu säilitades ei loo K. Sergejev poeetilist, romantiliselt idealiseeritud tunnetega etendust. Lausa hämmastav on I vaatuse valss oma range kompositsioonilise «joonlauapõhimõttega», liigutuste üksluisusega, mis on vastuolus muusika maalilise iseloomuga. III vaatuse mõrsjad mõjuvad abitu arhaikana, mis juba ammu tänase balletiteatri leksikast ja esteetikast hüljatud. Kogu III vaatuse seadest jääb valdavaks stiililine ebakõla uuslavastuslike fragmentide ja pärandina ülevõetud lõikude loogikata sobitamisest. Loogikapuudus paljudes misanstseenides ja isegi ammutuntud klassikalised redaktsioonid on kohati vaieldava väärtusega. Lausa maitsevääratusega on tegemist IV vaatuse eklektilises tõlgenduses, mis suureks kurvastuseks ei lähtunud ei etenduse filosoofiast, ei muusikast. III vaatuse divertiment ei püüagi

süzeeliinipidi siduda erinevaid episoode, luua karaktereid läbi tantsu. Numbri-divertisment ei kasva üle terviklikuks tegevuslikuks vaatuseks. Laval valitseb loodus, mis loob veniva mulje III vaatusest tervikuna ja ähmastab ka II vaatusega saavutatut. Kaugeltki kõik tantsude esitajad ei valda esitatava stiili. Välise temperamendi kujutamise maski taga on sisemine tühjus, paljus on kadunud elegants (seda eriti masurka meestantsijate osas), kohati patustatakse hea maitse vastu. Ja kuigi laval on püüdlük «keep smiling», puudub vaatusel balliatmosfäär, puudub ebatavalise peo romantilisus. Kahjuks just seda elegantsi ja artistlikkust ei jätku ka enamikul etendustel prints Siegfriedi osa täitjatel A. Basihhinil ja A. Ustinovil.

Ja ikkagi tekitas oma lavaelu 100. aastapäevale läheneva «Luikede järve» esietendus 1981. a. kevadõhtuses «Estonia» teatri hellitatud publikus vaimustuse: etendus lõppes tõeliselt lõputuna tundunud ovatsiooniga. Etenduse vältel võitsid siira poolehoidu Odette'i-Ottilie kaksikosa täitja K. Kõrb ja Siegfriedi osa täitja T. Härm. Tänu neile oli saal ime sünni tunnistajaks. Oma «täheõhtul» muutusid K. Kõrb — T. Härm lootuse, usu sümboleiks. Nooruse verivärskus K. Kõrbi poolt, suured kogemused T. Härmil poolt, töö ja talent mõlemapoolset andsid fenomeni. Sini-lind oli leitud ja «Luikede järve» uuslavastus kõigile puudustele vaatamata balletile eluliselt vajalik.

Verisulis baleriin Kaie Kõrb, kes alles 1980. a. suvel lõpetas Tallinna Koreograafiakooli, vapustas oma debüüdiga Odette'i-Ottilie kaksikosas. Et K. Kõrbi debüüti vääriliselt hinnata, peab alustama asjaolust, et «Luikede järve» on baleriini kogu klassikalise repertuaari raskeim ja keerukaim lavastus. Lavastus, mis nõuab priimabaleriini mastaapi: absoluutset musikaalsust, väljapaistvaid

füüsilis-plastilisi eeldusi, silmapaistvat tehnilist meisterlikkust, loomeinimese individuaalsust. Seepärast oli K. Kõrbi esinemine Odette'i-Ottilie kaksikosas erakordselt raskeks eksamiks ja võit, mille noor baleriin ja RAT «Estonia» saavutasid, on kogu eesti professionaalse balleti arengus etapilise tähtsusega.

Kunagisest vestlusest Kaie Kõrbiga jäi kõlama: «Tahan, et mul oleks alati võimalikult palju tööd ja vähe vaba aega...» Selles on kogu tänane Kaie Kõrb. Töökus koos täieliku füüsilis-emotsionaalse andumusega. Kordeballetis K. Kõrb töötanud ei ole, kohe «Luikede järve»... Milline baleriin sellest ei unistaks? Kahtlemata ka K. Kõrb. Saatuse oli heasoovlik: «Luikede järve» on üks tema esimesi töid, ja seda esimesel teatrihooajal...

K. Kõrb tõlgendab Odette'i-Ottilie väga individuaalselt, isegi kuidagi vaieldavalt, kuid on laval siiski tõeline luikede kuninganna, omanäoline ja originaalne.

K. Kõrb on plastiliselt suursugune Odette II ja IV vaatuses ning paraadlikult hiilgav Ottilie III vaatuses. Mõlemas osatäitmisel piisavalt noorusele ainuomast värskust. Luik on K. Kõrbi tõlgenduses vaba ülemäärasest olustikulise tõepära jäljendamisest, kuid õnneks ei muutu üldistus kordagi külmaks ja abstraktseks vormi-ilu imetlemiseks. Klassikalise joone absoluutne rangus ja puhtus on ühendatud hingestusega, südamliku siirusega. Osa äärmiselt kõrge tehniline nõudlikkus jõuab vaatajani lihtsalt ja loomulikult. II vaatuses tervikuna ja eriti kuulsas valge luige *adagio*'s loob K. Kõrb midagi eeleegialikku. Seda duetti ilmestab peaaegu palvuslik meeleolu. Siin ei jutusta luik printsile midagi, ei küsi midagi, ei ole mingit armastuse dialoogi. Odette-Kõrb justkui palvetab prints juuresolekul

pääsemisest. Kogu see ränkaskas ja kõikvõimalikke võrdlusi uhkelt väljakannatav duett on hingestatud mingi ainult verinoorele esitajale omase kirega. Siin on rangus ja füüsiliste joonte puhtus, miimika tagasihoitus, loomupärane lürism ja lausa tunnetatav helgus.

Suure taktitundega on antud Ottilie kuju, õnnelikult välditud «deemonlike» osatõlgenduse karisid. Ottilie rangelt vaoshoitud maneer on maitsestatud mõõduka lavalise auahnusega. K. Kõrbi Ottilie on tehniliselt lähedal täiuslikkusele, tema *fouetté*'des on välgusähvatus, ülikeerukad variatsioonid on esitatud säravalt ja elegantselt.

K. Kõrbis on harvaesinevat omanäolisust, ta avab ootamatut ammutuntus ja veenab sellega oma klassikalise tantsija võimete ammendamatuses, hellitab tulevikus ootama paljut. Kuid nii noore baleriiniga võib tulevik teha ühte kui teist — kahjuks ei läinud peale esietenduse teised ükski päris täppi, kuigi tipu lähedale kuulusid neist mõnedki.

Loodan, et ta mõistab: olles tänase «Estonia» parim luik, peab temast kasvama tõeliselt oma aja suur baleriin. Tiit Härm jõudis prints Siegfriediga juba mitmenda kohtumiseni. «Luikede järves» on T. Härmil prints tugevalt isikupärane kangelane. See on aristokraat, kelle sotsiaalne päritolu avaneb kohe lavaleilmumise esimeses stseenis. Võimukas, uhkelt enesekindel, tunnetab ta oma positsiooni õukonnas. T. Härm tajub suurepäraselt etenduse stiili: millise ainuvõimalikkusega on lahendatud I vaatus *pas de trois*'le eelnev meeleolu loov variatsioon! Siin on tasakaalustatud miimika ja žest, plastika, kergus ja sujuvus. On saavutatud klassikaline puhtus koos vormitäiususega. Suhtlemises õukondlastega on Härm-Siegfried delikaatne, kõiges säilitab teatud distantsi. Samal ajal on

Härm-Siegfried suletud oma romantilisse unelmasse ja õukonnapidustuseda justkui ei puudutaks. Ta küll viibib, kuid ei osale tema auks korraldatud ballil III vaatuses. II vaatuses kohtumine Odette'iga on printsi romantilise unelma materialiseerumine. *Adagio* esitatakse täielikus alluvuses Odette'i palvuslikule meeleolule. III vaatuses on Härm endassesulgunud kuni Rotbardi ja Ottilie ilmumiseni. Härmil Siegfried ei ole Odette'i unustanud, ta ei aja teda ka Ottiliega segi, kuid mingi seletamatu mustast luigest voogav võlu vallutab printsi. Vaatuse lõpul ilmsikstulev pettus vallandab printsi iseloomus otsustavuse. Tema ballilt ärajooks on nii intensiivne, et õukondlased ja ballikülalised ei jõua talle isegi teed vabastada. Lavastuslikust küljest tugevasti vaieldavas balleti finaalis Härm-Siegfried veenab meid, et Odette'i õnn on õigetes kätes — truudes, tugevates ja hellitavalt õrnades. Eesriide sulgudes on etendus lahendatud hella rahu meeleolul.

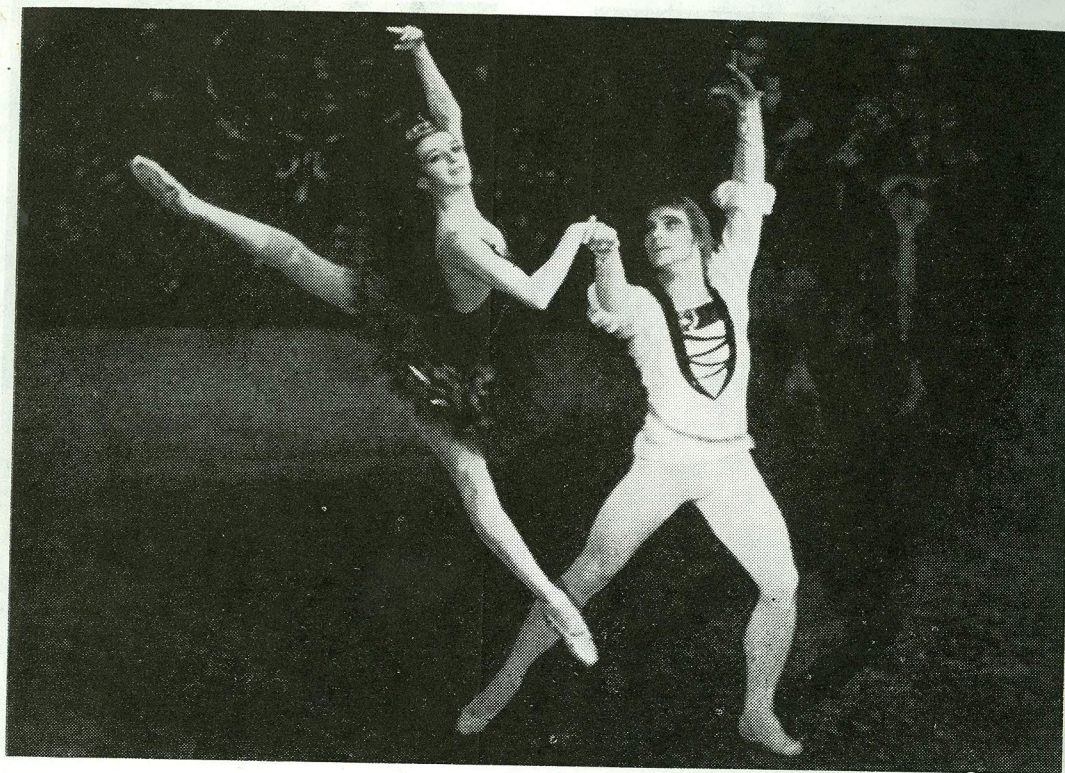
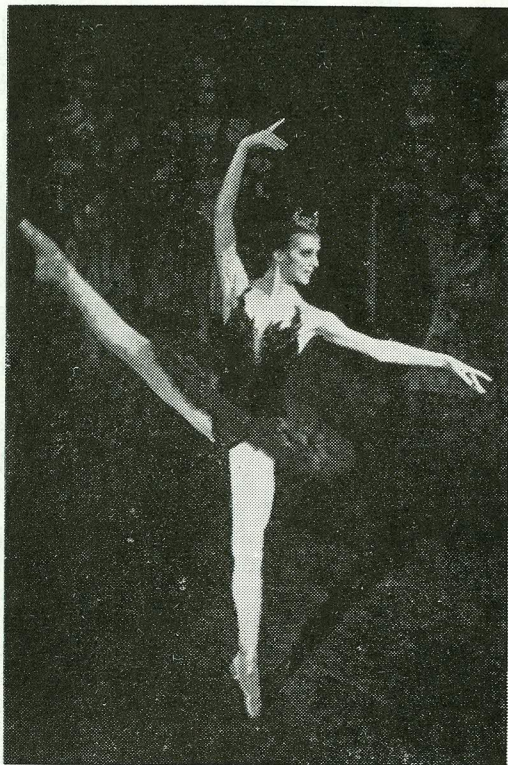
Balletietenduse lavakultuuri ei määra üksnes tantsu puhtus ja professionaalsus, vaid kogu esietenduse terviklik kujunduslik ja muusikaline pale. Need komponendid tänases «Luikede järves» on diametraalsed: dirigendipoolset (K. Raudsepp) on etendus kaugel kõrgest tasemest. Sagedased on ebalogilised tempod — põhjendamatud aeglustamised ja kiirendamised, mis lausa halvavad lavategevust, segavad koreograafilise teksti avamist. Palju on ülituntud partituurilõikudes kõlalist eba puhtust. Dirigent justkui ei üritakski etendusest luua muusikalis-dramaturgilist tervikut, avada muusika kaudu tegelaste psühholoogilisi algeid.

Kujunduslikust küljest, ja seda eriti kostüümide osas, on meil E. Renteri töö näol tegemist RAT «Estonia» paljude hooaegade suurima kordamine-

kuga. Laval on loodud mastaapne ja kunstiliselt terviklik, äärmiselt maitsekas värviilu, alates pisidetailidest kuni III vaatuse täiusliku harmooniani. Kohati ei tajugi enam «Estonia» lava kammerlikkust.

Lõpetuseks kusagil K. Stanislavski poolt defineeritud «kunst algab veidi-veidist»: iga uue etendusega mitte rahulduda saavutatud tasemega, vaid teha kõike veidi-veidi paremini. Sellepärast on 100. etenduseks (milleni kahtlemata «Luikede järve» seekordne lavavariant jõuab) kvalitatiivset kasvuruumi kõikidele etenduse osalistele; ka nendele Odette'i-Ottilie osa täitjatele, kelle senised etendused ei tõusnud kõrgemale argipäevasest keskmisest professionaalsusest.

Ottilie — Kaie Kõrb, Prints — Tiit Härm.

Ottilie — Kaie Kõrb

Prints — Tiit Härm

Ottillie — Inge Arro.

Odette — Kaie Kõrb, Prints — Tiit Härm.

Odette — Tatjana Laid, Prints — Aleksandr Basihhin.

Odette — Inge Arro, Prints — Andrei Ustinov.

10 Teatrimärkmik

Odette — Olga Tšitšerova, Prints — Aleksandr Basihhin. Stseene lavastusest.

Odette — Tatjana Laid, Prints — Alek- sandr Basihhin. Odette — Inge Aro, Prints — Andrei Ustinov.

Stseen «Luukede järvest».